

**Ochrona
środowiska
w technologii
chemicznej
(OŚTCh)**

Organiczne substancje szkodliwe – rozpuszczalniki

- charakteryzują się dużą prężnością par, dlatego główną drogą ich wchłaniania jest układ oddechowy
- są związkami lipofilnymi, dlatego łatwo przenikają do krwi
- wydajną drogą wchłaniania rozpuszczalników w warunkach narażenia zawodowego jest skóra
- wykazują toksyczność ogólną i swoistą
- toksyczność ogólna – wszystkie rozpuszczalniki mają wspólną cechę działania, tzn. powodują depresję obwodowego układu nerwowego do znieczulenia ogólnego włącznie; objawy zatrucia dużymi dawkami różnych rozpuszczalników są bardzo podobne

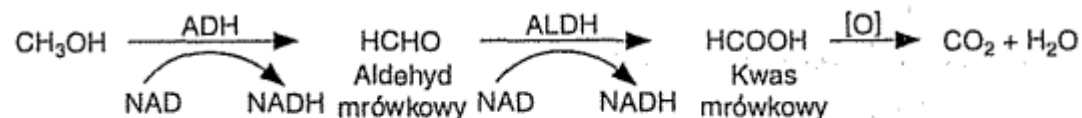
Związek	Temp.wrz., °C	Wyczuwalność zapachu, mg/m ³	Zastosowania
Kwas octowy	118	0,1–1,5	synteza, przemysł farmaceutyczny, fotografia, polimery
Aceton	56	5–50	rozpuszczalnik żywic celulozowych i wulkanizatów, klejów i farb
Benzen	80	3	paliwa silnikowe, synteza zwłaszcza bezwodnika maleinowego, środki zapachowe, perfumy i farby
Tetrachlorek węgla	77	500	produkcja fluoropochodnych węglowodorów
Chloroform	62	1000	chłodziarki, farmaceutyki
Cykloheksan	81	4–10	synteza włókien poliamidowych (nylony)
1,4-Dioksan	101	4–25	lakiery, farby, kosmetyki, środki czyszczące i detergenty
Etanol	78	5–50	synteza, browarnictwo, mydła, kosmetyki
Eter dietylowy	35	1–10	produkcja etylenu, przemysł perfumeryjny, ekstrakcja
Metanol	65	1–100	synteza białek, estrów i formaldehydu do tworzyw sztucznych, odwadnianie gazu ziemnego
Tetrahydrofuran	66	10	synteza polieterów, rozpuszczalnik PVC
Toluen	111	1–100	paliwa, farby i materiały powłokowe, izocyjaniany, środek zastępczy benzenu
Trichloroetan	74	540	czyszczenie metali i tapicerki, kleje
p-Ksylen	138	1–10	synteza kwasu tereftalowego, paliwa silnikowe

Organiczne substancje szkodliwe – rozpuszczalniki, alkohole alifatyczne

METANOL

- inne nazwy – karbinol, spirytus drzewny
- stosowany głównie do syntezy formaldehydu i innych związków chemicznych, jako rozpuszczalnik oraz dodatek do benzyny bezołowiowej jako czynnik przeciwstukowy i przeciwzamrożeniowy
- szybko wchłania się z przewodu pokarmowego, układu oddechowego i przez skórę
- w organizmie ulega metabolicznemu utlenieniu do formaldehydu i kwasu mrówkowego

Ryc. 13.1. Biotransformacja alkoholu metylowego.

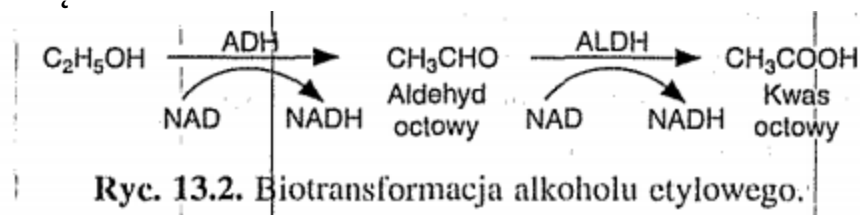
- za charakterystyczne efekty zatrucia metanolem są odpowiedzialne jego metabolity – kwas mrówkowy powoduje ciężką kwasicę metaboliczną, formaldehyd i kwas mrówkowy uszkadzają siatkówkę i nerw wzrokowy, formaldehyd powoduje zmiany zwyrodnieniowe komórek wątroby, nerek i mięśnia sercowego
- przewlekłe narażenie na pary metanolu powoduje podrażnienie błon śluzowych, drętwienie kończyn, zawroty głowy, zaburzenia słuchu i upośledzenie widzenia (które może przejść w ślepotę)

Organiczne substancje szkodliwe – rozpuszczalniki, alkohole alifatyczne

ETANOL

- jeden z najczęściej stosowanych rozpuszczalników w przemyśle; jest używany do ekstrakcji i syntezy związków organicznych w przemyśle chemicznym i farmaceutycznym; jest środkiem przeciwzamrożeniowym i dodatkiem do benzyny; jest środkiem dezynfekcyjnym
- etanol wykazuje silne działanie hepatotoksyczne i zakłóca bilans energetyczny
- metabolity etanolu wykazują dużą toksyczność; aldehyd octowy denaturuje białka i enzymy, natomiast kwas octowy zakłóca równowagę kwasowo-zasadową wywołując kwasicę

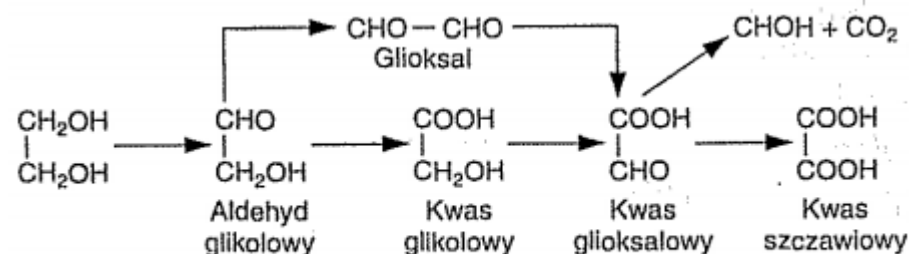
- zwiększa toksyczność wielu związków chemicznych, np. takich hepatotoksyn jak tetrachlorek węgla, chloroform, trichloroetylen (indukuje cytochrom P-450 2E1 odpowiedzialny za tworzenie toksycznych metabolitów wymienionych związków)
- jednym z najpoważniejszych skutków toksycznych działania etanolu jest jego rola jako kokancerogenu – sam nie inicjuje procesu nowotworowego, jednak wchodzi w interakcje z innymi kancerogenami, stymulując powstawanie zmian nowotworowych
- spożywany w ciąży powoduje poalkoholowy zespół płodowy charakteryzujący się niedorozwojem umysłowym noworodka, małogłowiem i upośledzoną koordynacją ruchową

Organiczne substancje szkodliwe – rozpuszczalniki, glikole

Glikol etylenowy

- stosowany w kosmetykach, syntezie chemicznej, jako rozpuszczalnik w przemyśle farbiarskim i tworzyw sztucznych, do wyrobu włókien syntetycznych i wosków; wchodzi w skład niezamarzających płynów do chłodziw samochodowych, płynu hamulcowego, płynów używanych w wymiennikach ciepła, a także niektórych artykułów kosmetycznych; stosowany w produkcji materiałów wybuchowych
- wchłania się w postaci par i aerozoli z układu oddechowego, a w postaci ciekłej przez skórę i z przewodu pokarmowego
- w wątrobie jest utleniany do aldehydu glikolowego, który dalej utlenia się do kwasu glikolowego, a kolejne przemiany prowadzą do powstania kwasu glioksalowego i szczawiowego

Biotransformacja glikolu etylenowego.

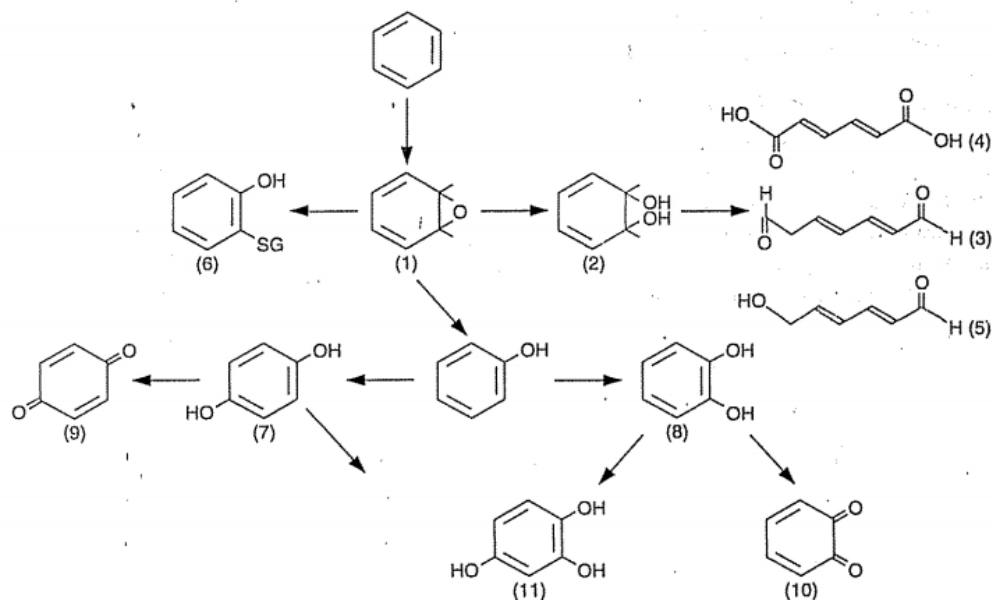
- glikol działa narkotycznie na ośrodkowy układ nerwowy
- kwasy powstające w wyniku biotransformacji glikolu wywołują kwasicę przyczyniając się do zakłócenia funkcji nerek, a nawet ich uszkodzenia
- kwas szczawiowy i jego sole mogą tworzyć kryształy w kanalikach nerkowych
- przewlekłe narażenie drogą inhalacyjną powoduje podrażnienie oczu i górnych dróg oddechowych oraz niewydolność nerek
- wykazuje właściwości teratogenne

Organiczne substancje szkodliwe – rozpuszczalniki, węglowodory aromatyczne i pochodne

Benzen

- stosowany jest w wielu gałęziach przemysłu jako rozpuszczalnik lub surowiec wyjściowy do dalszej syntezy, np. żywic poliestrowych, tworzyw sztucznych typu polistyrenu oraz elastomerów, substancji powierzchniowo czynnych, związków chlorobenzenowych, insektycydów i barwników
- główną drogą wchłaniania benzenu jest układ oddechowy, wchłania się całkowicie z przewodu pokarmowego oraz w znacznych ilościach przez skórę
- duża lipofilność benzenu powoduje jego łatwe przenikanie do tkanek bogatych w lipidy; kumuluje się w tkance tłuszczowej, w wątrobie ulega utlenieniu do epoksydu, który ulega dalszym przemianom do metabolitów odpowiedzialnych za uszkodzenie szpiku kostnego

Biotransformacja benzenu: (1) epoksyd benzenu, (2) dihydrodiol benzenu, (3) aldehyd *trans, trans*-mukonowy, (4) kwas *trans, trans*-mukonowy, (5) kwas 6-hydroksy-2,4-*trans, trans*-heksadienowy, (6) produkt sprzęgania z glutationem, (7) 1,4-hydrochinon, (8) katechol, (9) 1,4-benzochinon, (10) 1,2-benzochinon, (11) 1,2,4-trihydroksybenzen.

Organiczne substancje szkodliwe – rozpuszczalniki, węglowodory aromatyczne i pochodne

Benzen

- powoduje zarówno ostre jak i przewlekłe zatrucia
- wdychanie powietrza zawierającego około 64 g/m^3 benzenu może okazać się śmiertelne w ciągu kilku minut
- większym zainteresowaniem cieszą się efekty przewlekłej ekspozycji na działanie benzenu
- przy długotrwałym narażeniu na benzen pojawiają się objawy uszkodzenia układu krwiotwórczego na trzech poziomach: krwinek czerwonych, krwinek białych i płytek krwi; występują objawy niedokrwistości makrocytarnej, małopłytkowości, leukopenii, neutropenii i eozynofilii,
- długotrwałe narażenie na benzen wywołuje białaczkę limfocytarną, co jest podstawą zaliczenia benzenu do kancerogenów ludzkich; może wywoływać ziarnicę złośliwą i chłoniaki układu siateczkowo-śródbłonkowego

Organiczne substancje szkodliwe – rozpuszczalniki, chlorowane węglowodory alifatyczne

chloroform

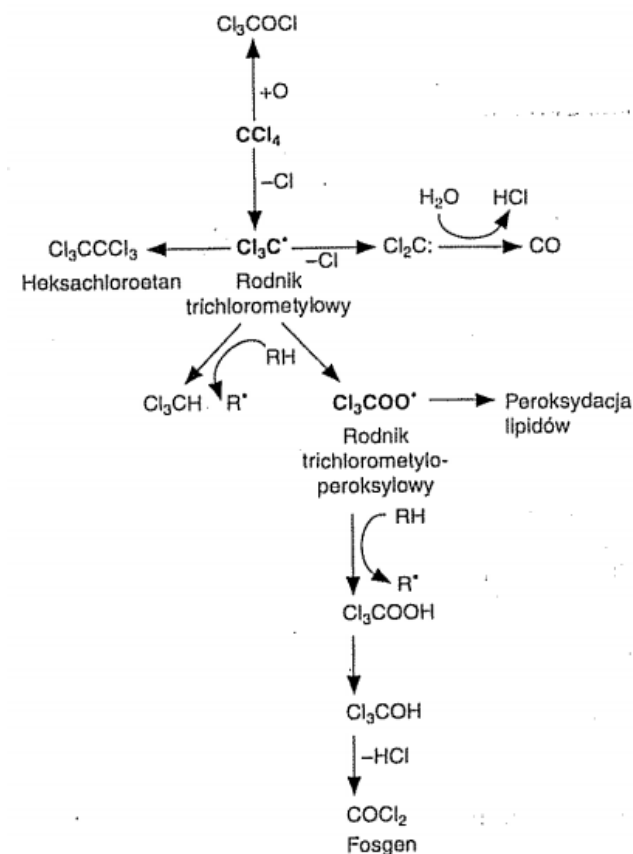
- stosowany głównie jako rozpuszczalnik klejów, tłuszczów, żywic, gumy i pestycydów oraz jako surowiec do syntez chemicznych, dawniej stosowany jako środek do znieczulenia wziewnego
- produkty biotransformacji chloroformu to chlorki oraz toksyczny fosgen - częściowo odpowiedzialny za hepatotoksyczność chloroformu
- wykazuje bardzo silne działanie narkotyczne
- przewlekłe narażenie na chloroform powoduje uszkodzenie wątroby przejawiające się żółtaczką, przechodzące w marskość

Organiczne substancje szkodliwe – rozpuszczalniki, chlorowane węglowodory alifatyczne

Tetrachlorek węgla

- znajduje zastosowanie jako środek odtłuszczający, do ekstrakcji tłuszczów z kości zwierzęcych i z wełny, jest stosowany w pralniach chemicznych, jako rozpuszczalnik farb, lakierów i żywic oraz do napełniania gaśnic przeciwpożarowych, jest stosowany także w preparatach owadobójczych
- duża lipofilność tetrachloru węgla umożliwia łatwe przenikanie do tkanki nerwowej i wywieranie silnego działania narkotycznego
- za działanie hepatotoksyczne odpowiedzialne są wolne rodniki – produkty biotransformacji – inicjują proces peroksydacji lipidów co prowadzi zmian martwiczych w komórkach wątroby
- efektem odległym zatrucia jest stłuszczenie i marskość wątroby oraz przewlekłe zapalenie nerek

Biotransformacja tetrachloru węgla.

Organiczne substancje szkodliwe – rozpuszczalniki

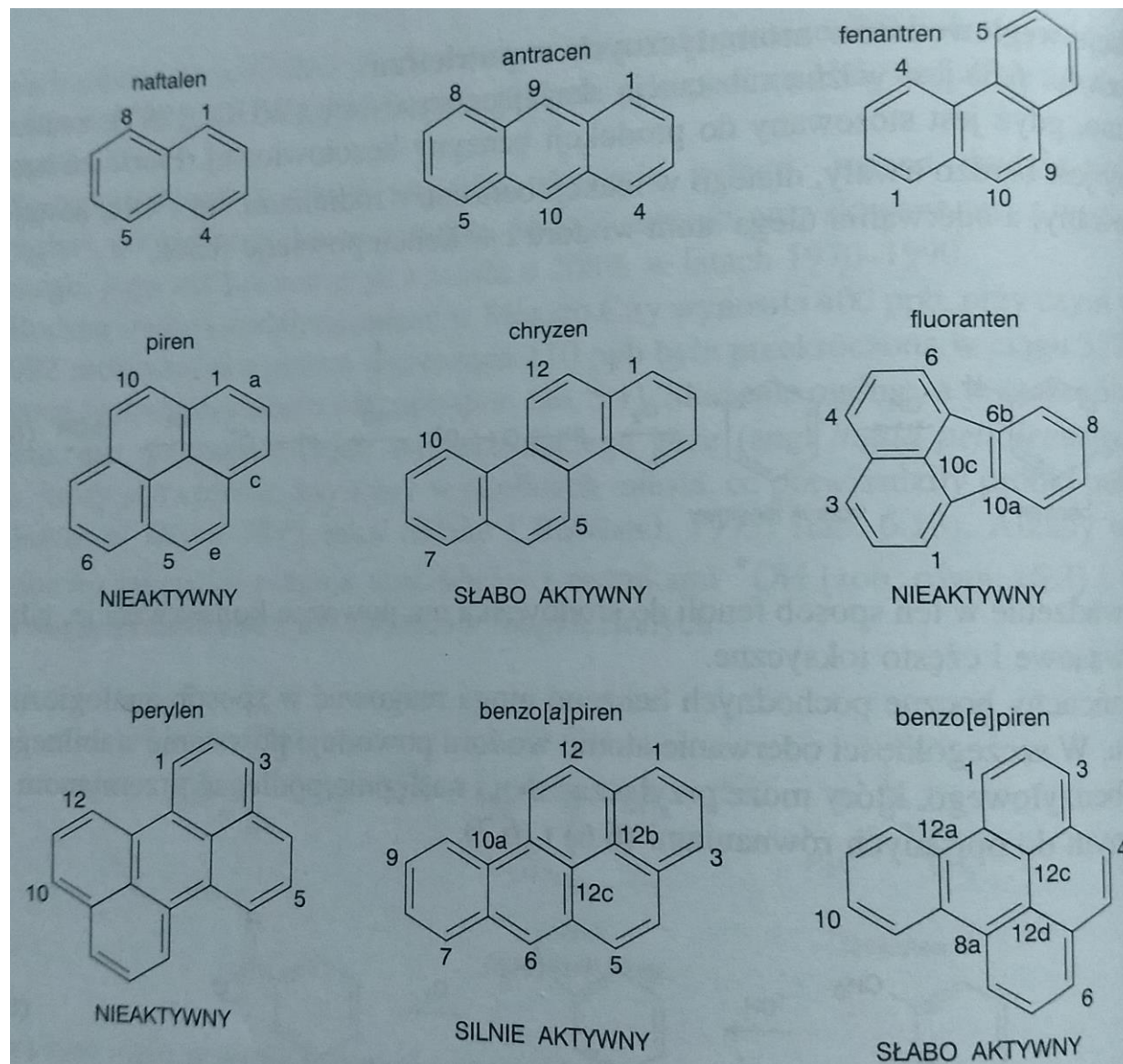
Dioksan

- jest szeroko stosowany jako rozpuszczalnik w przemyśle chemicznym i tekstylnym, jako czynnik odtłuszczający oraz jako rozpuszczalnik w środkach ochrony roślin
- uszkadza wątrobę i nerki a także powoduje zmiany liczby białych i czerwonych krwinek
- u osób narażonych długotrwale na dioksan rozwija się uszkodzenie nerek i wątroby, pojawia się nerwica wegetatywna oraz zmiany w obrazie krwi podobne do tych występujących po zatruciu benzenem
- długotrwałe narażenie na dioksan prowadzi do powstawania nowotworów płuc, krtani i wątroby

Organiczne substancje szkodliwe – węglowodory

Wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne WWA

Organiczne substancje szkodliwe – węglowodory

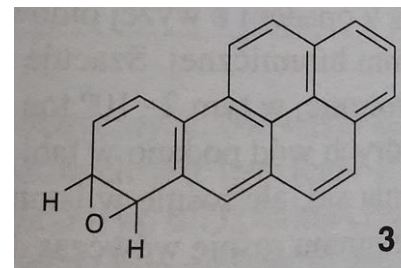
Wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne WWA

- powstają w wyniku niecałkowitego spalania innych węglowodorów; źródłami są spaliny, dymy pieców drzewnych, dym papierosowy i pieczone produkty spożywcze, pozostałości smoły węglowej i ropy

Tablica 6.18. Zawartość benzo[a]pirenu w produktach żywnościowych ($\mu\text{g}/\text{kg}$)

Stek pieczony na węglu drzewnym	8	Mąka suszona	4
Margaryna	1–36	Grzanka	0,5
Wędliny	4–50	Sałata	3–12
Kawa palona	1–13		

- najbardziej niebezpiecznym związkiem z tej grupy jest benzo[a]piren – jest on silnie rakotwórczy
- jednym z warunków aktywności biologicznej jest obecność czterech skondensowanych pierścieni benzenowych
- zainicjowanie działania rakotwórczego polega na przyłączeniu się cząsteczki WWA do makrocząsteczek DNA, RNA lub białek; kluczowym etapem w procesie aktywacji benzo[a]pirenu jest jego przemiana w tlenek; łatwość utleniania WWA przez rodniki jest miernikiem poziomu jego aktywności

Organiczne substancje szkodliwe – pestycydy

Pozorne zalety stosowania pestycydów:

a) w dziedzinie ochrony zdrowia:

- likwidacja lub znaczące ograniczenie występowania wielu chorób zakaźnych, zwłaszcza w krajach rozwijających się, np. zimnicy, dżumy, żółtej febry, filariozy, wirusowych zapaleń mózgu
- wzrost higieny życia osobistego i otoczenia najuboższej ludności, a pośrednio zmniejszenie umieralności niemowląt

b) w gospodarce rolnej i leśnej

- wzrost plonów podstawowych zbóż w wyniku ochrony wschodów roślin przed gryzoniami i ptakami
- zmniejszenie masowych pomorów zwierząt i ptactwa, zwłaszcza w gospodarstwach hodowlanych
- zwiększenie przyrostu i jakości produkcji w hodowli mleka, mięsa, skóry

c) w gospodarce materiałowej

- zmniejszenie strat żywności dzięki ochronie magazynów i środków transportu
- ochrona i zwiększenie trwałości produktów przemysłowych i muzealnych
- przedłużenie czasu eksploatacji dróg, torów, lotnisk, głównie dzięki odchwaszczaniu

Podział pestycydów w zależności od kierunku zastosowania

I. Zoocydy – środki do zwalczania szkodników zwierzęcych:

1. Insektycydy – środki owadobójcze.
2. Akarycydy – do zwalczania roztoczy.
3. Nematocydy – do zwalczania nicieni.
4. Aficydy – do zwalczania mszyc.
5. Moluskocydy – do zwalczania ślimaków.
6. Rodentycydy – do zwalczania gryzoni.
7. Atraktanty – środki zwabiające.
8. Repelenty – środki odstrasżające.

II. Bakteriocydy – środki do zwalczania bakterii.

III. Herbicydy – środki do zwalczania chwastów:

1. Totalne – niszczące wszystkie rośliny.
2. Wybiórcze – niszczące określone gatunki roślin.
3. Regulatory wzrostu: inhibitory, stymulatory.

IV. Fungicydy – środki do zwalczania grzybów.

Grupy główne dzielą się także według innych kryteriów. Na przykład w grupie zoocydów podstawą podziału może być odmienny sposób działania szkodnikobójczego, wyróżniający: środki kontaktowe, żołądkowe i duszące.

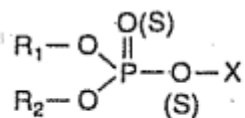
Organiczne substancje szkodliwe – pestycydy

Klasyfikacja pestycydów wg ŚOZ

Klasa	LD ₅₀ dla szczura (w mg/kg masy ciała)			
	doustnie		naskórnice	
	stałe*	ciekle	stałe*	ciekle
Ia Niezwykłe toksyczne	5 lub mniej	20 lub mniej	10 lub mniej	40 lub mniej
Ib Bardzo toksyczne	5–50	20–200	10–100	40–400
II Średnio toksyczne	50–500	200–2000	100–1000	400–4000
III Mało toksyczne	ponad 500	ponad 2000	ponad 1000	ponad 4000

Organiczne substancje szkodliwe – Pestycydy, insektycydy fosforoorganiczne

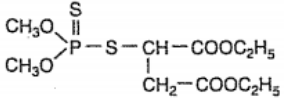
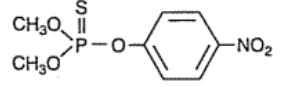
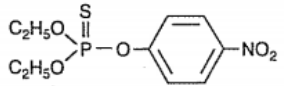
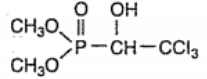
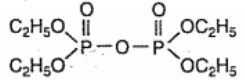
R₁, R₂ – podstawniki alkilowe (C₂H₅ lub CH₃)

X – grupy kwasowe, chlorowec, CN, reszty fenylowe, łańcuchy alifatyczne, arylowe

Toksyczność ostra częściej spotykanych insektycydów fosforoorganicznych

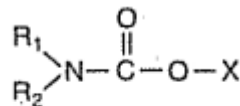
Nazwa zwyczajowa i chemiczna	Budowa chemiczna	LD ₅₀ dla szczura samca (w mg/kg mc.)		Preparaty handlowe (przykłady)	Klasa toksyczności
		per os	naskórnice		
Chlorfenwinfos Fosforan (Z,E)-2-chloro-1-(2,4-dichlorofenyl)winylo-dietylu		10-39	31	Enolofos 50	I
Dichlorfos (DDVP) Fosforan 2,2-dichlorowinylo-dimetylu		80	107	Nogos-50EC Nogos-500 Winylofos-50	II
Demeton-S Tiofosforan O,O-dietylo-S-(2-etylotio)etylu		6-12	14	Systox	I
Dimetoat Ditiofosforan O,O-dimetylo-S-metylokarbamoilometylu		215	260	Bi58EC/38%	II
EPN Fenylotiofosforan O-etylo, O-4-nitrofenylu		8-17	-	EPN-300	I
Fenitrotion Tiofosforan O,O-dimetylo-O-3-metylo-4-nitrofenylu		242-433	3500	Owadofos płynny 50 Owadofos pylisty 5 Sumthion	III

Organiczne substancje szkodliwe – Pestycydy, insektycydy fosforoorganiczne

Nazwa zwyczajowa i chemiczna	Budowa chemiczna	LD ₅₀ dla szczura samca (w mg/kg mc.)		Preparaty handlowe (przykłady)	Klasa toksyczności
		<i>per os</i>	naskórnice		
Malation O,O-dimetyloditiofosforan-1,2-bis- (karboetoksy)etylu		1375	4444	Sadofos Karbofos	IV
Paration metylowy Tiofosforan O,O-dimetylo-4-nitro- fenyłu		12–42	6–7	ME-605 Wofatox	I
Paration Tiofosforan O,O-dietylo-4-nitrofenyłu		3–13	21	E-605	I
Trichlorfon 2,2,2-trichloro-1-hydroksyetylo- fosfonian-dimetylu		450–630	2000	Foschlor Dipterox	III
TEPP Pirofosforan tetraetylu		1,1	2,4	–	I

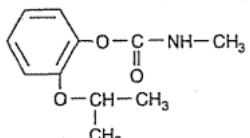
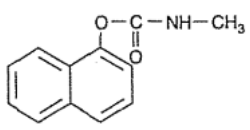
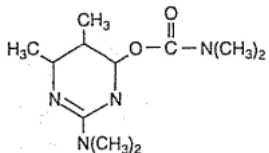
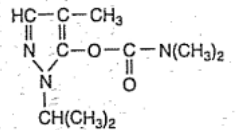
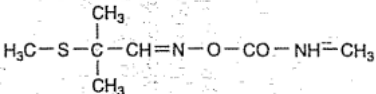

Organiczne substancje szkodliwe – Pestycydy, insektycydy karbaminowe

R₁, R₂ – rodniki alkilowe lub atom wodoru
X – podstawnik heterocykliczny lub hydroaromatyczny

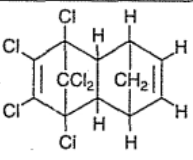
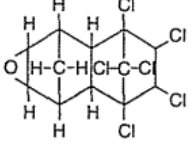
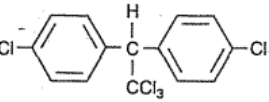
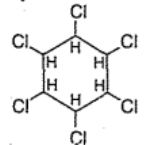
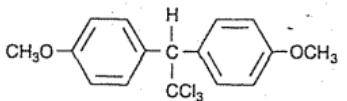
Charakterystyka chemiczna i toksykologiczna częściej spotykanych insektycydów karbaminianowych

Nazwa zwyczajowa i chemiczna	Budowa chemiczna	LD ₅₀ dla szczura samca (w mg/kg mc.)		Preparaty handlowe (przykłady)	Klasa toksyczności
		per os	naskórnie		
Propoksur Metylokarbaminian-2-izopropoksy-fenyłu		90–128	2400	Uden Propotox	II
Karbaryl Metylokarbaminian-1-naftyłu		400–850	4000	Sevin Karbotox	IV
Primor (Pirymikarb) Dimetylokarbaminian 2-dimetylo-amino-5,6-dimetylopirymidyn-4-ylu		147	500	Primor PP-062	II
Izolan N,N-dimetylokarbaminian-1-izopro-pylo-3-metylopirazolilu-5-		13–23	5,6–6,2	Primin	I
Aldikarb O-metylokarbamoilooksym 2-metylo-2-(metylotio)propionoaldehydu		0,8	3,0	Temik	I

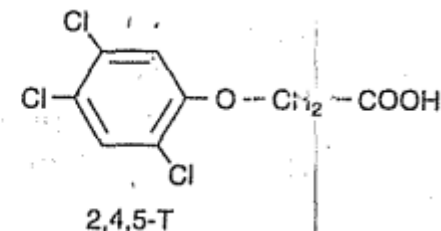
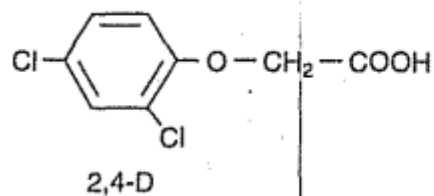
Organiczne substancje szkodliwe – Pestycydy, insektycydy polichlorowe

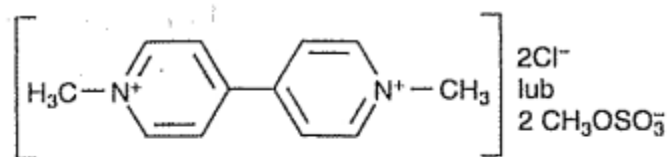
Charakterystyka chemiczna i toksykologiczna niektórych insektycydów chloroorganicznych

Nazwa zwyczajowa i chemiczna	Budowa chemiczna	LD ₅₀ dla szczura samca (w mg/kg mc.)		Preparaty handlowe (przykłady)	Klasa toksyczności
		<i>per os</i>	naskórnice		
Aldryna (produkt zawierający 95% HHDN) Rel-(1R,4S,4aS,5S,8R,8aR)-1,2,3,4,10,10-heksachloro-1,4,4a,5,8,8a-heksahydro-1,4:5,8-dimetanonaftalen		39	98	Aldrin Agronex TA	I (w Polsce wycofana z praktyki)
Dieldryna (produkt zawierający 85% HEOD) Rel-(1R,4S,4aS,5R,6R,7S,8S,8aR)-1,2,3,4,10,10-heksachloro-1,4,4a,5,6,7,8,8a-oktahydro-6,7-epoksy-1,4:5,8-dimetanonaftalen		46	90	Dieldrin Alvit-55	II (w Polsce wycofana z praktyki)
DDT 1,1,1-trichloro-2,2-bis(4-chlorofenyl)-etan		113-450	250-300	Azotox Ditan	II (zakaz stosowania od 1973 r.)
Lindan (γ-HCH)(gamma-HCH) (1,2,4,5/3,6)-1,2,3,4,5,6-heksachloro-cykloheksan		88-125	1000	Mglawik L Owadziak pylisty 2,4	III zakazany
Metoksychlor 1,1,1-trichloro-2,2-bis(4-metoksyfenyl)etan		6000		Metox pl-30 Muchozol extra	IV

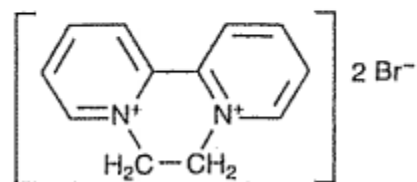

Organiczne substancje szkodliwe – Pestycydy, herbicydy pochodne kwasu chlorofenoksyoctowego

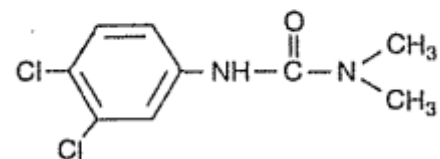
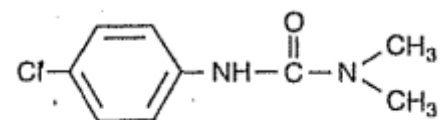
Dichlorek (dimetylosiarczan)
1,1'-dimetylo-4,4'-dipirydylowy

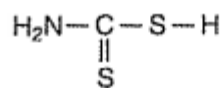
Dibromek 1,1'-etyleno-2,2'-dipirydylowy

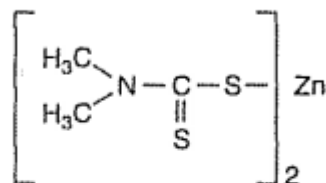
Organiczne substancje szkodliwe – Pestycydy, herbicydy pochodne mocznika

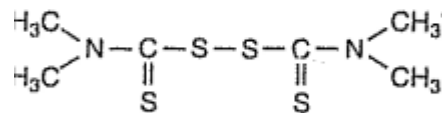
Organiczne substancje szkodliwe – Pestycydy, fungicydy ditiokarbaminiany

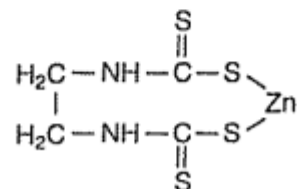
Kwas ditiokarbaminowy

Ziram

Tiram

Zineb

Organiczne substancje szkodliwe – pestycydy

Zagrożenie bezpośrednio dla ludzi i zwierząt ze strony pestycydów stanowią:

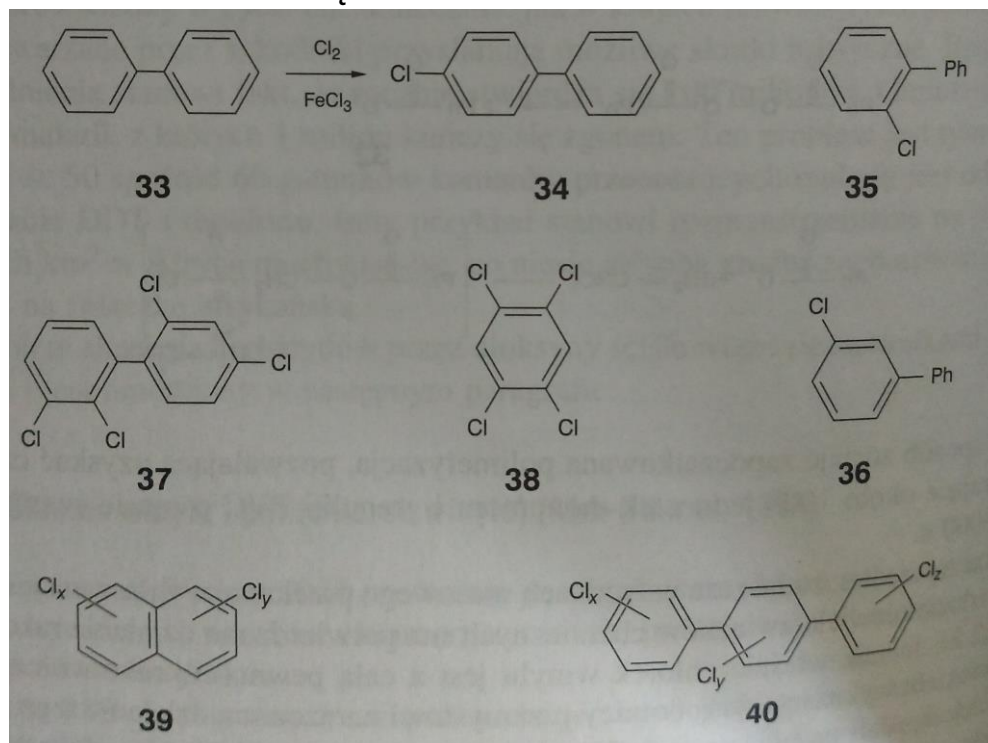
- a) zatrucia ostre: awaryjne zawodowe i środowiskowe a także omyłkowe i świadome
- b) zatrucia przewlekłe: w wyniku kumulacji małych dawek pestycydów w organizmie, a także kumulacji czynnościowej
- c) odległe:
 - genotoksyczne: mutagenne, teratogenne, rakotwórcze
 - neurotoksyczne: ośrodkowe i obwodowe
 - immunotoksyczne
 - embriotoksyczne, upośledzenie rozrodu i rozwoju
 - wpływ na gospodarkę hormonalną organizmu i przebieg procesów enzymatycznych

Organiczne substancje szkodliwe –

PCB – polichlorowane bifenyly

- są związkami o słabej reaktywności chemicznej, odporne termicznie, niepalne
- preparaty handlowe PCB są niejednorodne i stanowią mieszaninę związków o różnej zawartości atomów chloru w cząsteczce

- PCB są stosowane jako materiały izolacyjne do przewodów elektrycznych, w silnikach, transformatorach i innych urządzeniach jako odporne na temperaturę, wchodzi w skład płynów w wymiennikach cieplnych, plastyfikatorów, substancji powłokowych, wypełniaczy, klejów, farb, lakierów pokostowych, atramentów o papierów do kopiowania

Organiczne substancje szkodliwe –

PCB – polichlorowane bifenyle

- stosowane w źródłach otwartych łatwo przenikają do środowiska, łączą się trwale i nie mogą być usunięte z odpadów
- stosowane w źródłach zamkniętych przenikają bezpośrednio do biosfery z wysypisk śmieci i składowisk odpadów użytkowych przez powolne parowanie lub w wyniku przetwarzania na papier, farby, lakiery i kleje
- przy normalnym poziomie narażenia PCB nie są bardzo toksyczne dla ludzi, ale ulegają zagęszczeniu w łańcuchu pokarmowym i przez to stają się groźne dla ludzi jak i zwierząt
- w organizmie szybko przenikają do krwi, a następnie do większości tkanek; największe stężenie występuje w tkance tłuszczowej; PCB przenikają przez barierę łożyskową oraz do mleka kobiet karmiących stanowiąc zagrożenie dla płodu i noworodków
- PCB wywołują liczne zaburzenia biochemiczne w organizmach żywych: indukują aktywność enzymów cyklu przemiany steroidów – estradiolu i androsteronu
- wykazują działanie cytotoksyczne, immunosupresyjne oraz wpływ na płodność
- skutki odległe PCB są związane głównie z możliwością zmian nowotworowych wątroby

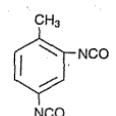
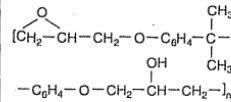

Organiczne substancje szkodliwe –

Tworzywa sztuczne

Polimery i substancje wyjściowe

Polimery	Substancje wyjściowe (monomery)	
Polietylen	$[-CH_2-CH_2-]_n$	$CH_2=CH_2$ Etylen
Polipropylen	$[-CH(CH_3)-CH_2-]_n$	$CH_2=CH-CH_3$ Propylen
Poli(chlorek winylu) (PCW)	$[-CH(Cl)-CH_2-]_n$	$CH_2=CHCl$ Chlorek winylu
Politetrafluoroetylen	$[-CF_2-CF_2-]_n$	$CF_2=CF_2$ Tetrafluoroetylen
Polistyren	$[-CH(C_6H_5)-CH_2-]_n$	$C_6H_5-CH=CH_2$ Styren
Poli(octan winylu)	$[-CH_2-CH(CH_2COO-)]_n$	$CH_2=COOCH=CH_2$ Octan winylu
Poliakrylonitryl	$[-CH(CN)-CH_2-]_n$	$CH_2=CH-CN$ Akrylonitryl
Poliakrylan	$[-CH_2-CH(COOR)-]_n$	$CH_2=CH(COOR)$ Ester kwasu akrylowego
Poli(metakrylan metylu)	$[-CH_2-C(CH_3)(COOCH_3)-]_n$	$CH_2=C(CH_3)(COOCH_3)$ Metakrylan metylu
Poliamidy: nylon	$[-CO-(CH_2)_4-CO-NH-(CH_2)_6-NH-]_n$	$HOOC-(CH_2)_4-COOH$ Kwas adypinowy $H_2N-(CH_2)_6-NH_2$ Heksametylanodiamina
stylon	$[-CO-(CH_2)_5-NH-]_n$	$CH_2-CH_2-CO-NH-CH_2-CH_2-CH_2$ Kaprolaktam
Terylen (poliester)	$[-O-CO-C_6H_4-COO-CH_2CH_2-]_n$	$HOOC-C_6H_4-COOH$ Kwas tereftalowy $HO-CH_2-CH_2-OH$ Glikol etylenowy

Polimery	Substancje wyjściowe (monomery)	
Poliwęglan	$[-O-C_6H_4-C(CH_3)_2-C_6H_4-CO-]_n$	$COCl_2$ Fosgen $HO-C_6H_4-C(CH_3)_2-C_6H_4-OH$ Dian (4,4-dihydroksy-difenylo-2,2-propan)
Poliuretan	$[-CO-NH-R-NH-COO-R'-O-]_n$ R i R' - grupy alkilowe lub arylowe	CH_3 NCO Diizocyanian toluenu
Epidian (żywica epoksydowa)	$[-C_6H_4-O-CH_2-CH(OH)-CH_2-]_n$	$HO-C_6H_4-C(CH_3)_2-C_6H_4-OH$ Dian $CH_2-CH-CH_2Cl$ Epichlorohydryna
Silikony (np. polidimetylosiloksan)	$[-Si(CH_3)_2-O-]_n$	$CH_3-Si-Cl_2$ Dimetylo-dichlorosilan

Organiczne substancje szkodliwe –

Tworzywa sztuczne

Chlorek winylu:

- reaktywne metabolity chlorku winylu – tlenek chloroetyleny i aldehyd chlorooctowy – reagują z makrocząsteczkami komórkowymi, w tym z DNA, działają mutagennie lub inicjując proces nowotworowy
- jest substancją o udowodnionym działaniu rakotwórczym – wywołuje nowotwory wątroby, płuc, mózgu, układu krwiotwórczego i limfatycznego

Styren:

- działa neurotoksycznie, depresyjnie na o.u.n. oraz drażniąco na błony śluzowe
- mutagenne działanie jest spowodowane tworzeniem adduktów tlenu styrenu z DNA i białkami
- narażenie na styren wpływa śmiertelnością z powodu chorób o.u.n., szczególnie padaczki

Akrylonitryl:

- wykazuje działanie neurotoksyczne, powoduje uszkodzenie o.u.n., zwyrodnienie wątroby i nerek oraz działa drażniąco na skórę i błony śluzowe powodując obrzęk, a nawet martwicę
- wykazuje działanie mutagenne

Diizocyjanian toluenu

- działa drażniąco na drogi oddechowe i spojówki oczu
- wywołuje silne reakcje uczuleniowe prowadzące do dychawicy oskrzelowej

Organiczne substancje szkodliwe –

Tworzywa sztuczne

Epichlorohydryna

- działa depresyjnie na o.u.n. i silnie drażniąco na układ oddechowy
- jest bezpośrednim mutagenem

Fenol

- roztwory fenolu działają drażniąco na skórę i oczy
- pary fenolu mogą powodować podrażnienie dróg oddechowych
- działa neurotoksycznie, powodując demielinizację włókien nerwowych
- wykazuje działanie genotoksyczne

